

Av avskrift.

Utdrag av dombok, hållen vid urtima
ting inom Ås härad den 3 augusti
1917 vid handlanden Ludvig Karlssons
bostad vid Tolkabro

§ 1. S.D. Rättens ordförande anmälde att till Domhavanden den
11 sistlidne maj av auditören Torsten Sjöholm ingivits en så
lydande ansökning:

"Till Herr Domhavanden i Ås' härad.

Undertecknad, som är ägare till i närslutna avskrift
av tvenne köpekontrakt upptagne, i Södra Vings socken belägna
fastigheter med därtill hörande strand- och vattenrätt i
Viskaån med åtföljande dämmningsrätt i sjön Tolken, får härmed
anmäla, att jag önskar dels verkställa vattenkraftsanlägg-
ning, dels ock i syfte att på lämpligaste sätt reglera sjön
Tolkens vattenstånd och avrinning uppföra en regleringsdamm
vid sjöns utlopp, allt på sätt av närslutna förslag till före-
nämnda byggnader, upprättade av vattenbyggnadsbyrån i Stock-
holm närmare framgår.

På grund härav får jag vördsamt anhålla, att saken
för ändamål, som omförmäles i 10 § vattenrättsförordningen,
måtte utsättas till syn på stället, Viskafors den 11 maj 1917.

A. E. Håkansson."

Vid denna ansökning fanns fogad dels behörig, av
sökanden undertecknad fullmakt för innehavaren eller den han
förordnade att anhängiggöra, utföra och bevaka sökandens ta-
lan uti förevarande ärende, dels handlingar, som styrkte att
sökanden förvärvat äganderätt till 5/24 mantal Hökrum Litt.
Aea, 1/48 mantal Nolkvarn Övre Litt. Dc, 45/1000 mantal Björn-
källan Litt. D, 1/4 mantal Bogakvarn nr 1, visst till gränser-
na angivet område av hemmanet 1/2 mantal Tåbo nr 1, den från
1/2 mantal Ving Kartagården avsöndrade lägenheten Tolkadamm
nr 1, den från 1/2 mantal Ving Bredgården avsöndrade lägenhe-

Lösen 9:-
Stpl 9:-
S:a Kr.18:-

ten Berget nr 1, frälsemjölkkvarnarna Bogakvarn, Alebo eller Bogakvarns såg, Bro eller Tolkabro Kvarn, Tolkabro ålfiske, Piggs kvarn, Vings Öfre kvarn eller Högefors kvarn, Piggs eller Vings stamp samt Säby eller Pegga kvarn, ägofiguren nr 8 av 26/1000 mantal Långholmen eller Charlottendal ävensom skattelägenheten Tolkaström, en kvarn; dels ock följande i ansökningen omförmälda, av Vattenbyggnadsbyrån i Stockholm avgivna förslag till reglering av sjön Tolken och till vattenkraftanläggning vid Hökrum, varande dessa förslag så lydande:

"Till Disponenten A. E. Håkansson, Viskefors.

På Eder anmodan hafva vi härmed äran öfverlämna följande af 2 ritningar (pl. 2,3) åtföljda

Förslag till reglering af sjön Tolken.

Sjön Tolken är belägen i Södra Vings och Espereds socken i Ås härad samt i Tvärreds socken i Kinds härad i Elfsborgs län. Sjön har ett nederbördsområde af cirka 69 km² och en yta af 12,5 km², den afbördar sitt vatten genom Viskan till sjön Mogden.

Mellan Tolken och Mogden äro de s.k. Hökerumfall-
len belägna. Vattenkraften i dessa fall, hvilkas sammanlagda fallhöjd uppgår till 36,7 m., utnyttjas nu i Tolkaströms kvarn och såg samt i Eder tillhöriga Tolkabro kvarn, benstamp vid Stampafallet, snickerifabrik vid Högefors, Boga kvarnar och Bogakvarns såg. Planer föreligga att fullständigare utnyttja vattenkraften i fallsträcken.

Stränderna kring sjön Tolken äro i allmänhet branta och föga odlingsbara. Lågt belägna odlade strandmarker förekomma visserligen på skilda ställen, dock af föga betydande omfattning eller värde.

Höjdplan och
fixar.

Alla i förslaget angifna höjdsiffror hänföra sig till ett höjdsystem, i hvilket högsta punkten af en kullrig

jordfast sten på vestra stranden af sjön Tolken, cirka 100 m. söder om Tolkabro, ligger å höjden + 47,29. På stenen finnes å sjösidan inhuggna bokstäverna I. B., ett årtal samt ett märke för lågt vattenstånd å + 46:00 och ett märke för högt vattenstånd å + 47:09.

Vattenstånd
och afrinning.

Tolkens vattenstånd och afrinning regleras för närvarande vid sjöns utlopp, medels en damm vid Tolkabro, af ägarne till Hökerums såg och Bogakvarn.

Enligt häradsrättens utslag af den 2 sept. 1819 är den tillåtna dämmingshöjden markerad af "ett märke i en på Tångagårde egor, uti sjön belägen större sten vid namn Not-hallen, ----- hvaröfver sjöns vatten vid lugnt väder aldrig får stiga", och är detta märke beläget på höjden + 47,01. Enligt uppgift af ortsbefolkningen har emellertid sjön tillfälligtvis överskridit denna höjd med omkring 10 cm. Sjöns nuvarande vattenytor äro följande:

Exceptionell högvattenyta	+	47,1
Vanlig	"	+ 47,0
Normal sommarvattenyta	+	46,6
Lågvattenyta	+	46,0.

Sänkning af

Föreliggande förslag afses att för vinnande av ökad drifvattenmängd vid nedanför liggande vattenverk skapa ett större regleringsmagasin i sjön. Sjöns öfre magasinsgräns + 47,01, markerad af "Nothallen", afses bibehållen och dess nedre magasinsgräns sänkt till + 44,61, hvarigenom 2,4 m. tappningshöjd i sjön skulle vinnas.

Af regleringen
berörda in-
tressen.

Jordbruket utmed sjön Tolkens stränder kommer genom den föreslagna regleringen icke att skadas, enär den öfre dämmingsgränsen afses bibehållen i sin förutvarande lagliga höjd; tvärtom kommer regleringen på grund af det med den ökade regleringshöjden sannolikt följande lägre sommarvattenståndet att blifva till nytta för brukarne af lågt belägna strandmarker utmed sjön.

Byggnadsarbeten. För regleringens genomförande erfordras uppförandet af en regleringsdamm vid sjöns utlopp c:a 20 meter norr om landsvägen.

Tröskeln till regleringsöppningen förlägges å höjden + 44,00. Rensningar företagas i utloppet med en bottenbredd af 2,0 m. samt med en bottenhöjd vid och framför dammen af + 43,70 bakom densamma med samma bottenbredd samt en bottenhöjd invid dammen af + 43,70. Afloppet får en lutning af 2 0/00. Släntlutningen är framför dammen 1:2, bakom densamma 1:1 1/2 - Emellertid bör det vara sökanden obetaget att verkställa ytterligare fördjupning af sjöns utlopp för att minska fallförlusten vid lågvattenstånd i sjön; sålunda kan ifrågakomma att förlägga dammtröskeln och kanalbotten å lägst + 43,0, dock med bibehållande af den föreslagna lågvattengränsen + 44,61 i sjön.

På grund af utloppets fördjupning nödvändiggöres en ombyggnad af den nu befintliga landsvägsbron, benämnd Tolkebro -- förslag till ombyggnad af bron återfinnes å Pl. 3.

Stockholm den 17 september 1916.

För Vattenbyggnadsbyrån

Sven Lübeck Gottfrid Berg

Vidimeras: A. Beckman Gustav Karlsson."

"Till Disponenten A. E. Håkansson, Viskafors.

Enligt uppdrag hava vi utarbetat och få härmed äran överlämna följande av 2 ritningar (Pl. 1 - 2) åtföljda Förslag till vattenkraftanläggning vid Hökerum.

Förslaget avser utnyttjande genom en elektrisk kraftstation av hela det vid Hökerum befintliga vattenfallet med eller utan omedelbart samband med den planerade regleringen av sjön Tolken. Vattenfallet är för närvarande uppdelat på ett stort antal mindre anläggningar; genom dess samlande i en anläggning möjliggöres fördens skull ett mera rationellt tillgodogörande.

Huvudanordningar.

Anläggningen skulle komma att bestå av följande huvuddelar: Dammbyggnad med skibord och flodutskov för högvattenmängdens avbördande och kanalintag för tilloppskanalen till kraftstationen; tilloppskanal, som består av dels öppen nivåkanal och dels sluten tubledning; kraftstation och avloppskanal.

Fixpunkter.

Som fixpunkter för förslaget höjduppgifter har använts en kullrig jordfast sten på vestra stranden av sjön Tolken, c:a 100 m. söder om Tolkabro. Högsta punkten av denna sten ligger + 47,29. På stenen finnas åt sjösidan inhuggna bokstäverna I. B. (Brovalls märke för lågt vattenstånd). Å stenens norra sida är dessutom ett märke för högt vattenstånd inhugget å höjden + 49,09. Därjämte förefinnes en å plankartan markerad fix (32 m. nedströms om ett ålfiske) med höjdläge å 41,00.

Dammbyggnad.

Dammbyggnaden förlägges c:a 30 m ovanför det nyssnämnda ålfisket mellan Tolkabro Kvarn och Sjögårdens kvarn och såg. Den har till ändamål att uppdämma vattenytan för tillvaratagande av hela fallhöjden upp till nivån + 44,00, vilken nivå ligger så mycket lägre än Tolkens sänkta lågvattenyta, som svarar mot fallförlusten mellan Tolken och dammen. Genom denna uppdämning skapas ovanför dammen en regleringsbassäng av c:a 60.000 m² areal, och möjliggöres härigenom den vid kraftstationen erforderliga dygnsregleringen utan att luckornas ställning i blivande regleringsdammen vid Tolkens utlopp behöver ändras andra tider än morgon och afton.

Sedan kraftstationen blivit fullbelastad kommer praktiskt taget allt vatten att avledas genom kanalintaget till kraftstationen. Detta kanalintag, som vid behov skall kunna avstängas med luckor, bör erhålla så stora dimensioner, att tillgodogörande av allt vatten vid den tillämnade driftbelastningen möjliggöres. Vi hava för detta ändamål beräknat,

att en vattenmängd av ända intill $7 \text{ m}^3/\text{sek.}$ tillfälligt kan komma att med fördel utnyttjas, och äro de å förslaget visade intagsöppningarna dimensionerade för denna vattenmängd.

Dammens utskov och skibord förläggas i nuvarande strömfåran och bestå av tre stycken flodluckor om vardera 1 m. bredd, 2 m. höjd och tröskelhöjden + 42,0 samt ett 5 m. långt skibord med krönhöjd + 44,0. Tolkens nederbördsområde är 64 km^2 , och om även efter reglering en flodvattenmängd av 150 sl/km^2 eller $9,6 \text{ m}^3/\text{sek.}$ beräknas framgå, kan denna vattenmängd avbördas över skibordet och luckorna vid stängda luckor, utan att vattenståndet ovanför dammen stiger över dammkrönet, som förlägges + 45,00. Genom öppenållande av luckorna kan förhindras att vattenytan ovan dammen stiger över nivån + 44,0.

Dammen erhåller c:a 400 m längd och utföres till huvudsaklig del såsom jorddamm utom vid kanalintag och flodutskov, där dammkroppen utföres av betong eller stenvmur i cementbruk. Jorddammen består av väl stampad fyllning av lämpligt material, som på nedersidan erhåller stöd mot en samtidigt dränerande stenvfyllning. Beroende på det tillgängliga fyllnadsmaterialets beskaffenhet kan i dammen möjligen behöva anbringas en tätande spänt på sätt med prickade linjer är visat å ritningen. Närmare avgörande härutinnan torde kunna träffas i samband med arbetets utförande. På vattensidan förses jorddammen med stensättning till skydd mot vågsväll och is.

Kanalintaget förses, som nämnt, med avstängningsluckor samt skyddas dessutom av en ris- och fiskgrind med lägenligt galleravstånd av 20 mm för att hindra större fisk att inkomma i tillloppskanalen.

Övriga anordningar för kraftuttagningen, som förläggas på vattendragets högra strand å områden, som för ända-

mål förvärvats, utgöres, som nämnt, af tilloppskanal, tub, kraftstation och avloppskanal, och framgå huvudanordningarna härför beträffande planen och profil av pl. 1.

Stockholm den 29 mars 1917.

För Vattenbyggnadsbyrån

Sven Lübeck Nils Westerberg

Vidimeras: A. Beckman Gustav Karlsson."

I anledning av denna ansökning hade Domhavanden utsatt saken till syn på stället att förekomma härstädes denna dag klockan tio förmiddagen, därom kungörelser varit upplästa söndagen den 3 juni innevarande år i Södra Vings, Härna, Varnums, Rångedala, Äspereds och Tvärreds socknars kyrkor och varom underrättelse meddelats sökanden, varjämte begäran framställdt hos Konungens Befallningshavande i länet om förordnande för lämplig person att i avseende å företaget bevaka talan till betryggande av det allmännas rätt. Tillika hade Domhavanden anmodat distriktsingenjören i Västra Väg- och Vattenbyggnadsdistriktet, kaptenen i Väg- och Vattenbyggnadskåren Arthur Asplund i Göteborg att såsom sakkunnig vara Rätten behjälplig vid ärendets utredning.

Då saken nu å sålunda utsatt tid och ort företogs, inställde sig sökanden personligen ävensom bemålde auditören Sjöholm, vilken enligt sökandens nu givna förklaring oberoende av sökandens personliga närvaro skulle enligt den företedda fullmakten äga att i saken föra sökandens talan. Tillika anmälde sökanden såsom tekniskt biträde jämväl närvarande kaptenen i Väg- och Vattenbyggnadskåren Sven Lübeck från Stockholm.

Såsom ombud att i saken bevaka kronans rätt samt att i övrigt utföra talan till betryggande av det allmännas rätt anmälde sig tillstädes kronofogden i fögderiet, vice häradshövdingen C. Almgren i Alingsås på grund av Konungens Be-

fallningshavandes i länet för honom den 30 sistlidne maj i sådant hänseende utfärdade förordnande.

Härjämte närvar såsom Rättens sakkunnige kaptenen Asplund.

Av saktägare nedom de ifrågasatta anläggningarna i ån Viskan anmälde sig direktörerna Axel Georg Bergengren i Borås för Kungsfors spinneriaktiebolag, Gustaf Håkansson å Viskafors för Skandinaviska Gummiaktiebolaget och Clas Eriksson i Rydboholm för Rydboholms Aktiebolag, samtliga berättigade enligt företedda handlingar att var för sig teckna vederbörande bolags firma ävensom auditören Sjöholm såsom lagligen befullmäktigat ombud för Rydahls manufaktur aktiebolag, Kinnaströms väveriaktiebolag och Lekvads kraftaktiebolag.

Av strandägare vid sjön Tolken voro följande närvarande: Birger Pettersson, ägare av 1/2 mantal Torp; handlanden Ludvig Karlsson, ägare av den från 1/2 mantal Torp avsöndrade lägenheten Sjövik nr 1; Per Pettersson ägare av 3/8 mantal Tomta Nedregården; Johan Andersson, ägare av 11/64 mantal Tomta Mellomgården; Karl Pettersson, ägare av den från 11/64 mantal samma hemman avsöndrade lägenheten Brunsjö; Klas Johansson, ägare av 3/8 mantal Ekoslunda Hallagården; Klas Svensson ägare av 3/16 mantal Ekoslunda Lillegården; Karl Andersson ägare av 3/4 mantal Ekoslunda Storegården; Klas Johansson ägare av 3/4 mantal Getared; Per Emil Pehrsson ägare av ett mantal Björnared; Gustaf Andersson arrendator av 3/4 mantal krono Bredared; Sven Andersson ägare av 1/4 mantal Bryggaregården; Gustaf Andersson ägare av 43/50 mantal Vatunga Storegården; G. H. Söderberg ägare av 1/2 mantal Tångagärde; Adolf Andersson ägare av återstående 1/2 mantal Tångagärde; Karl Andersson i Sundholmen såsom arrendator av det Elin Jakobsson tillhöriga 1/4 mantal sistnämnda hemman och såsom ombud för henne på grund av behörig fullmakt för

innehavaren; Karl Karlsson ägare av 1/4 mantal Sundholmen; Petter Josefsson ägare av 1/16 mantal samma hemman; Axel Jakobsson ägare av 3/16 mantal Sjötorp; Johannes Persson ägare av 1/8 mantal Sundholmen; Karl Nilsson i Handvik ägare av 1/4 mantal i nämnda hemmans inägor och skogsmark för hela hemmanet; Karl Nilsson i Dumbäcken ägare av ett skogsskifte under hemmanet Handvik, vilket gick ned till Tolkens strand; Samuel Johansson ägare av 1/8 mantal Åkerhult; S. J. Ögren ägare av 1/16 mantal samma hemman; Ludvig Pettersson i Mastunga för A. E. Petterssons stärbhus såsom ägare av 1/8 mtl Mastunga på grund av behörig fullmakt av änkan Josefina Pettersson, som sutte i det oskiftade boet, till innehavaren; August Andersson ägare av 1/8 mantal Mastunga, nämndemannen Johan Jansson ägare av 3/32 mantal Bredaslätt och 1/16 mantal Älganäs; samt Johan Andersson i Tomta Mellomgården för egen del såsom ägare av 1/16 mantal Älganäs och såsom förmyndare för de omyndige i stärbuset efter Gustaf Andersson såsom ägare av 3/32 mantal Bredaslätt och 1/16 mantal Älganäs.

Det upplystes dessutom, att området strax ovanom Tolkabro på västra stranden av sjön Tolken vore för Wings socknebor undantagen gemensam lastageplats, där i sjön flottat timmer plägade dragas i land.

I anledning härav ingav auditören Sjöholm följande handling med tillhörande skiss angående ifrågakomna undantaget:

"Utdrag ur:

Beskrifning öfver laga skiftet å Wings sockneskog eller skogsmark till Ekelunda-, Töfve-, Tomta-, Romsås och Wings byar samt hemmanen Aspenäs, Björnared, Bredareslätt, Broslätt, Bryggarehemmet, Bäskegården, Dumbäcken, Ekeberg, Ekåsen eller Ekåsakulle, Elganäs, Haga, Horsared, Horsared Mellomgården, Hule-Öfvergården, Intakan, Kärr, Kubbaslätt, Mandelskärr, Mastunga, Råfsared, Stensered, Stockahult,

Trogared, Tångagårde, Yrhammarshult, Åkerhult, Öndered, Nolqvarn Nedre, Bredared, Getared, Sjögården, Backen, Björnkällan, Bogaqvarn, Hule Nedergården, Håkabo, Högryd Större och Lillegårdarna, Lida Senered, Slätthult, Torp, Tåbol, Pixqvarn, Tolkäbroqvarn, Pervidsqvarn samt Säterierna Höckerum och Säby uti Wings socken Åns härad och Elfsborgs län upprättad år 1869.

Undantag af mark för delägarnes allmänna behof

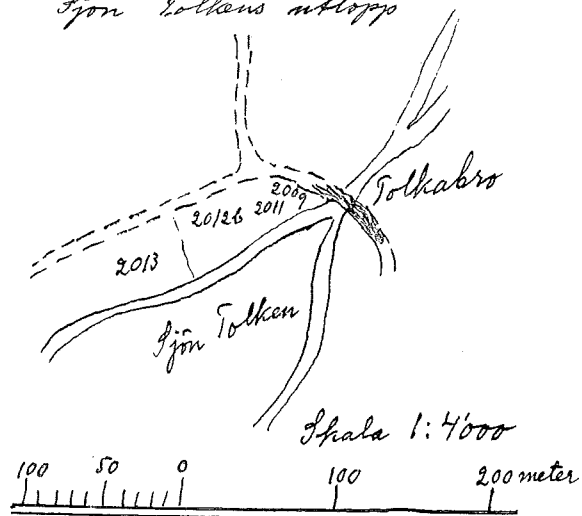
 b) Beslutade vid skiftet och dervid utlagde

b) Lastageplats vid sjön Tolken

		gradtal	ref.st.	ref.st.	fot
2009	stenb.mark i Norrskogen	6	42	7	-
2011	" " " "	6	1 2	17	
af 2012	" " " "	10	1 52	15	20
af 2013	" " " "	12	90	7	50

Summa 3,86 = 46,70"

Skiss af lastageplats vid
Sjön Tolkens utlopp

Sedan de tillstådesvarande medgivit riktigheten av sistintagna handlingar, uppgav auditören Sjöholm, att de i dag tillstådeskomma bolag disponerade öfver samtliga vattenverksanläggningar i Viskan från dess utlopp ur Öresjö till Lekvad ned mot Hallandsgränsen med undantag endast för Borås stads och Drufvefors Aktiebolags anläggningar, ävensom att de i allo instämde uti sökandens framställning, vilket jämväl bekräftades av direktörerna Bergengren, Gustaf Håkansson och Eriksson.

Efter det ovanintagna vid ansökningsfogade handlingar blivit i erforderliga delar refererade och de därtill hörande ritningar framlagde, åberopade auditören Sjöholm till stöd för den sökanden såsom ägare till Hökerumsfallen tillkommande dämningrätt följande handlingar:

1) styrkt avskrift av Ås Heradsrätts dombok för den 1 och den 2 september 1819, därav följande skulle här intagas:

"Afskrift. År 1819 den late September inställde sig under tecknad, Heradshöfdinge hos Pär Björnvall på hemmanet Tångegjerde, för att enligt Höglofl. Götha Hof Rätts den 24 sistlidne augusti utfärdade förordnande, med biträde af följande Åhs Herads Nämndemän: Nils Pärsson i Waby Wasterg, Anders Andersson i Bällås, Andreas Persson i Gullestorp, Magnus Gustafsson i Dällebo, Sven Assarsson i Gåle, Anders Pärsson i Gretlanda och Benjamin Larsson i Tåbohl, förrätta den Herads syn, Åhs HeradsRätt i tvisten emellan Sundholmens och Tångegjerdens hemmansägare, Kärande, samt Herr Öfversten Liutenanten och Riddaren V. Silfversparre samt Herr Öfverjägmästaren Tönne Oxshufvud, Svarande, angående vattenuppdämning, genom Utslag den 22 sistlidne Maj föreskrifvit.

Sedan Synerätten sammanträdt, upplästes Domhufvandens förordnande, och målet uppropades till handläggning, hvarvid sig inställde, för käranderna, Herr Lands och Stads-

fiskalen Boman samt Herr Öfverjägmästaren Oxehufvud och tillförordnade Kronoombudet Herr Expeditions Krono Befallningsmannen Lundgren; men Regementsfullmäktigen Herr Majoren och Riddaren Graf, har uti memorial anmält sig vara af sjukdom hindrad från inställelse med tillkännagifvande att han förenar sig med hvad Kronoombudet till Äfventyrs kan hafva att andraga.

.....
 --- Som klockan nu är sju på aftonen; så åtskiljdes Rättens ledamöter, med lämnad underrättelse att de i morgon kl. 9 förmiddagen åter sammanträde här på Tångegjerde då parter och ombud skola sig inställa.

Den 2 september.

Sedan synerätten nu åter sammanträdt, anmälte kärandeombudet, att parterne, förliden afton, sedan synerätten åtskiljds, i godo bilagt deras tvist, på det sätt att Herr Öfverjägmästaren förbundet sig att aldrig hädanefter, låta damluckorna vid Tolkabro, någon årstid, stå så länge nere, att vattnet i sjön kan skada något af kärandernes Ägor; och att han dessutom för att undvika en långvarig och obehaglig Rättegång grannar emellen, förbundet sig att, i ett för allt, för den skada, käranderne hittills lidit, och för de kostnader som de på Rättegången användt, betala dem Etthundra-femtio Riksdaler Banco.

Äfvenledes tillkännagaf Boman, att Öfverenskommelse, i afseende på Dämmats framtida bestånd, är sådan, att ett märke i Synerättens närvaro, i en på Tångegjerdes Ägor, uti sjön belägen större sten, vid namn Nothallen, skall inristas, eller borras, hvaröfver sjöns vatten i lugnt väder aldrig får stiga vid den påföljd, att, om sådant skjer skola käranderne derom underrätta Herr Öfverjägmästaren, som derefter inom tre dagars förlopp skall hafva öppnat luckorna och hålla dem

öppna till dess vattnet sjunkit till det nu bestämda märket; men skulle Herr Öfverjägmästaren sådant underlåta, så äga kärande-
 randerne, att utan påtal i två ojäfvige mäns närvaro helt och hållet borttaga svarandernes oftanämnde vid Tolkabro inrättade Dämmen.

Efter antecknandet och uppläsandet häraf tillfrågades parterne hvilka nu samtliga äro personligen närvarande om de ärkänna denna öfverenskommelse för riktig och äska, att få densamma af Häradssynerätten godkänd; och som de härtill enhälligt svarade ja, så

Afsades.

Att Häradssynerätten som anser Andra majorsbostället Sjögården genom den nu afslutade föreningen på intet sätt vara lidande i förmågo af 20 cap. Rättegångsbalken pröfvar rättvist att till parternas framtida efterrättelse ofvannämnde förening med Domkraft gilla och fastställa med förbindelse för käranderne att ärsätta synekostnaden enligt räkning till Domhafvanden med sjuutton Rd. 13 sk. 6 rst. och till Nämnden sjuutton Rd. 24 sk. eller tillhopa trettiofyra Rd. 37 sk. 6 rst. Banco. Ut supra.

På Härads Syne Rättens vägnar:

Efter förordnande

G. F. Lövensadler.

Att afskriften är med originalhandlingen lika lydande intyga: A. P. Stridh Axel G. Gustafson.

Rätteligen afskrifvet; betyga

Hugo Ahde A. Hillerström."

2) Afskrift av ett utav kronofogde och häradsskrivare i egenskap av skattningsmän den 20 juni 1839 upprättat instrument över av dem i anledning av Konungens Befallningshåvandes i länet resolution den 28 november 1838 verkställd undersökning angående "förhållandet med Boga Pix och Pegga kvar-

nar" ävensom undersökning i ett sammanhang av "alla qvarn-
verken vid Höckrum till äldre och nyare benämning jemte na-
turen af jorden hvarå qvarnarna hafva läge och damfäste," av
vilken handling här skulle intagas följande:

"Alla qvarnarne äro belägna uti Tolkaström som har
sitt utlopp från sjön Tolken, hvilken omgifves dels af all-
männingen Brun, som blifvit förvunnen Kungl. Maj:t och Kronan
samt såsom Sockne allmänning delad åren 1801 och 1802, och
dels af enskildte hemman inom Wings, Espereds och så kallade
Handbolaget i Hvarnums Socken. Wid yttersta nordöstra änden
af nämnde sjö var damfäste anbragt vid Tolkabro af timmer 24
alnar bredt och 2 1/2 alnar högt, hvilket, enligt kartan öfver
nämnde allmänning, bestyrkes tillhöra säteriet Höckrum å båda
sidor; Och är genom Åhs Härads Syne Rätts laga kraftvunna dom
den 1 September 1819 bestämdt huru högt vattnet i sjön får
uppdämmas, så att skada icke kan tillfogas angränsande hem-
mans egare."

Såsom ostridigt fick häruppå antecknas, att kungs-
ådra icke funnes uti denna del av vattendraget; att allmän
flott- eller farled icke heller där vore inrättad; att amnat
skattlagt fiske än det sökanden tillhöriga Tolkabro ålfiske
icke förefunnes; att all den mark å ömse sidor än från utlop-
pet ur sjön, som berördes av nu ifrågavarande anläggningar,
ensamt tillhörde sökanden; att vatten och fiske i sjön Tolken
vore oskift; och att sedan gamla tider i sjön brukats bedrivas
enskild flottning av virke.

Å kronans vägnar anförde kronofogden Almgren; Då
Tolkabro utgjorde förbindelseled över Viskan för allmänna
landsvägen Borås-Ulricehamn, yrkades, att den ombyggnad av
densamma, som betingades av de ifrågasatta anläggningarna,
bekostades av sökanden ensam. Med hänsyn därtill att enskild
flottning sedan gammalt plägar bedrivas i sjön Tolken, på-

fordrade han sökandens förpliktande att på egen bekostnad vidtaga erforderliga upprensningar eller andra lämpliga åtgärder till undvikande av att flottningens framtida bedrivande till följd av vattenytans sänkning försvårades. Slutligen framhölls att, då sjön Tolken förr ansetts synnerligen rik på fisk, särskilt sik, och fara kunde antagas föreligga för att, om sjöns tappning företoges vid tidpunkten för denna fisks lektid, rommen därav kunde taga skada och dess förökning sålunda äventyras, fiskerintendenten inom distriktet borde i ärendet höras före frågans avgörande.

I flottningsfrågan yttrade sig hemmansägaren Karl Nilsson i Handvik inom Tvärreds socken. Han uppgav att han sedan tjugo år bedrivit flottning på sjön Tolken så väl för egen som för andras räkning och att för närvarande nästan all flottning på sjön skedde genom honom. Flottningen bedrevs vid isfritt vatten vid så godt som alla tider av året och skedde medelst varpning. Flottningen, som skedde norrut till lastageplatsen vid Viskans utlopp ur sjön, leddes mellan Nabben på östra landet och ön Holmen i sjöns södra del, därefter mellan östra landet och Lindön samt genom sundet mellan Mastungsön och Kalvön. Med den kännedom han ägde om djupförhållandena i sjön ansåg han uteslutet, att den ifrågasatta sänkningen av sjöns vattenyta skulle kunna menligt inverka på flottningen annat än möjligen i sunden mellan Nabben och Holmen samt mellan Mastungsön och Kalvön. I likhet med kronofogden ansåg han skäligt att såsom villkor för sänkningen uppställdes skyldighet för sökanden att vidtaga erforderliga åtgärder för att flottningen enligt hittills bruklig ordning kunde obehindrat fortgå även vid blivande lägsta vattenstånd i sjön.

I detta sammanhang framställdes från sökandens sida spörsmål om huruvida från intressenternes i allmänningen sida

hinder mötte att vad som vid fördjupningen av utloppet uppmuddrades användes till utfyllnad av nuvarande sjöbotten vid lastageplatsen, om därvid samtidigt vidtoges åtgärder för flottningsgodsets lättare uppbringning på land.

Häremot förspordes ingen opposition, varemot bemålde Karl Nilsson i Handvik fann förslaget tjäna båda sidors intressen.

Hemmansägaren Johannes Persson i Sundholmen förmålde sig icke hava något mot bifall till ansökningen att erinra, men framhöll att vid en så stor sänkning av sjöns vattenyta stränderna kunde tänkas bli i väsentlig grad torrlagda, varav en ej obetydlig ökning i strandägarnas hägnadsskyldighet kunde uppstå; och yrkade han därför att sökanden borde förpliktas hålla strandägarna skadeslösa härför på ena eller andra sättet.

På fråga om övriga närvarande hade något att invända mot bifall till ansökningen eller andra yrkanden att framställa i anledning av företaget anmälde sig allenast arrendatorn till 1/4 mantal Sundholmen Karl Andersson, som under förmålan att till denna av honom brukade hemmansdel hörde förut omnämnda ön Holmen, därå finnes omkring fyra tunnland odlad åker, och att han för brukning av denna och för inbärgande av grödan vore hänvisad till att medelst färja frakta dit redskap och kreatur, fordrade att, då genom den ifrågasatta sänkningen nuvarande färjläget komme att bli obrukbart och troligen även sundet för grundt för färjan, sökanden måtte förpliktas bekosta erforderlig uppmuddring i sundet, så att han vid alla årstider kunde taga sig över till ön för jordbrukets skötsel.

Häruppå föredrog kaptenen Asplund följande utlåtande:

"Till Ås Häradsrätt.

Undertecknad, som denna dag kallats att biträda

häradssynerätten vid "Tolkabro" i Vings socken af Älfsborgs län i och för utredning öfver sökt rätt till reglering af vattenståndet i sjön Tolken samt anläggning af ett vattenkraftsverk i sjöns utlopp, Tolkaström eller Viskaån, får med stöd af före synedagen verkställda mätningar, undersökningar och beräkningar anföra följande.

Förslag till såväl sjöns reglering som vattenkraftsverket har uppgjorts af A.B. Vattenbyggnadsbyrån i Stockholm. Regleringsförslaget, dagteckadt den 17 sept. 1916, omfattar betänkande och två ritningar. Förslaget till vattenkraftverket, dagtecknat den 29 mars 1917, omfattar likaledes betänkande och två ritningar.

Regleringsförslaget afser att med bibehållande af den enl. häradsrättens utslag den 2 sept. 1819 tillåtna dämningshöjden i sjön Tolken genom sänkning af sjöns utlopp åstadkomma ett regleringsmagasin om 2,4 meters höjd. Den i förutnämnda utslag tillåtna dämningshöjden är markeradt af "ett märke i en på Tångagårde ägor uti sjön belägen större berghäll vid namn Nothallen, hvaröfver sjöns vattenyta vid lugnt vatten aldrig får stiga."

Detta märke, som har vidstående utseende ^{"Nothall} 18 $\frac{2}{9}$ 19" är beläget på höjden + 47,01 i förhållande till det i förslaget använda jämförelseplanet. Vid västra stranden c:a 60 meter söder om Tolkabro är en större sten belägen, hvarå inhuggits dels bokstäfverna T. B., dels å dess norra sida ett högvattenmärke. Detta märke, ett horisontellt inhugget, kort streck, som af undertecknad kontrollerats med afseende på höjdläget i förhållande till märket å "Nothallen", ligger på höjden + 47,09 samt stenens högsta punkt på + 47,29 meter.

Sjön Tolkens nederbördsområde uppgår till omkring 85 km² (kvadratkilometer) vid dess utlopp. Största flodvattenmängden kan däraf beräknas ej öfverstiga 9,4 sm³ (sekund ku-

bikmeter). För att denna vattenmängd skall kunna afbördas, äro i förslaget till regleringsdamm upptagna 4 st. utskofsluckor. Dessas grundstock och storlek hafva vid gjord kontrollberäkning visat sig vara mer än tillräckligt djup och stora för flodvattnets afbördande under dämmningshöjden. Den i förslaget till ombyggnad upptagna "Tolkabro" bör däremot gifvas större spännvidd samt byggas så, att hvalfhjässan når öfver dämmningshöjden. Spännvidden bör sål. ökas till 5 meter och hvalfhjässan läggas på minsta höjden + 47,5 m.

Enär sålunda regleringsförslaget icke afser någon höjning af förut befintliga, lagliga dämmningshöjden, besväras ofvanliggande strandägare ej menligt af regleringen än möjligen genom sänkningen, som för vissa fall kunde vålla ökade hägnadsbesvär samt tidvis försvåra den enskilda flottning, som sedan gammalt bedrivits öfver sjön.

Dessa olägenheter kunna dock lätt genom utförande af erforderliga rensningsarbeten samt medelst ersättningar afhjälpas.

Vattenkraftsverket, som afses anlagdt så, att samtliga sökandens fall i Tolkaström kunna koncentreras i ett utbygge, består af, enl. det uppgjorda förslaget, följande hufvuddelar:

en sänkanal omedelbart nedom regleringsdammen för sjön Tolken; en dammbyggnad med skibord, flodutskof och intagsluckor; en tilloppsränna och tilloppskanal; en kraftstation samt en afloppskanal från denna, utmynnande i ån strax ofvan bron för vägen till Säby.

Genom dammen bildas en dygnsregleringsbassäng, som helt ligger inom sökandens markområden. Utskofven i dammen äro mer än tillräckliga för flodvattnets afbördande under dämmningsgränsen i bassängen.

Samtliga kanaler, dammar och rännor äro belägna å

sökanden tillhörig mark.

Viskan rinner från kraftverket med jämn, svag lutning ned till den 1 km. nedom belägna sjön Mogden. Från denna sjö är Viskan reglerad för odlingsändamål ned genom de små sjöarna Härnasjön och Töfvesjön, en sträcka af mellan 7 och 8 km. Där nedom träffas vid Nitta de första nedanför liggande verken, sågar och kvarnar. Dessa små vattenverk hafva förutom från sjön Tolken ett tillvinningsområde å ömse sidor Viskan af till och med större areal än Tolkens. De böra därför ej lida men däraf, att Tolken, som är afsedt att hufvudsakligen utgöra ett reservmagasin att användas vid lågvattenperioder, vissa tider helt afstänges. De få däremot en påtaglig fördel genom lågvattensmängdens höjning. I den gamla synen af år 1819 föreskrifves ej heller några tappningsbestämmelser för tillgodoseende af de nedanför liggandes rätt till vatten.

På grund af det anförda får jag härmed föreslå, att sökanden berättigas dels reglera sjön Tolken dels anlägga ett vattenkraftverk i sjöns utlopp Tolkaström i enlighet med därför af A.B. Vattenbyggnadsbyrån i Stockholm den 17 sept. 1916 och 29 mars 1917 dagtecknade förslag, under villkor

att regleringsdammen utförd enl. ritning med vattenstock på höjden + 44,00 m. och luckparti om sammanlagdt minst 3,0 m. fri bredd,

att "Tolka bro" ombygges med ett spann om minst 5,0 m. fri öppning och 6,0 m. körbansbredd samt botten i genomloppet på + 43,70 m., äfvensom med hvalfhjässas eller öfverbyggnads af armerad betong underkant på minst höjden + 47,50 m.,

att sänkningskanalen äfvensom tillloppet i sjön ofvan bron utgräfvras och upprensas med de djup och bottenbredder, som förslaget upptaga,

att regleringsdammen skötes så, att vattenytan i sjön närmast ofvan Tolka bro aldrig stiger öfver höjden + 47,01, hvilken höjd på sökandens bekostnad bör dels fixeras med en horisontellt inborrad och fastgjord järndubb i den förut omtalade stora stenen med märket T.B. c:a 60 m. söder om "Tolkabro" å västra stranden, dels markeras med en vid den ombyggda Tolkabro fastsatt och injusterad pegel af Hydrografiska Byråns modell,

att samma regleringsdamm skötes så, att vattenytan i sjön aldrig sjunker under höjden + 44,61 m.,

att utskofsluckorna i intagsdammen utföras enl. ritning med bottenstock på höjden + 42,00 m. och luckparti om sammanlagdt minst 2,5 m. fri bredd,

att dessa luckor skötas så, att vattenytan i dammen ej stiger öfver höjden + 44,80 m.

att anläggningen i öfrigt utföres enl. det uppgjorda förslaget samt

att erforderliga rensningar utföras i sjön för flottningens möjliggörande vid lågt vattenstånd. Tolka bro den 3 Aug. 1917.

Arthur Asplund

Kapten, Distriktsingeniör."

Efter det parterna härupå lämnats tillfälle att en stund sins emellan överlägga, gjordes från sökandens side följande förlikningsanbud: Därest strandägarne medgäve den ifrågasatta sänkningen av sjön Tolken, förbunde sig sökanden dels att på egen bekostnad medelst uppmuddring eller annorledes vidtagna åtgärd så att såväl flottning av timmer i sjön enligt hittills brukad ordning även framdeles vid lägsta vattenstånd kunde äga rum som ock färjning mellan hemmanet Sundholmen och ön Holmen bleve möjlig, dels ock att godtgöra strandägarne den ökning uti kostnaden av dem åliggande hæg-

n rätt
därtill
sjön
gningar
som inne-
tande
ligga sö-
allgörande
sjön Tolken,
ats och som

a biträde
ti den i
vna stora
skall ut-

a för förrätt-
sättning en-
ngsstället
tta kronor
trettioen kro-

öljas hos

Stören Sjöholm

t; betygar Borås

Handwritten signature

nadsskyldighet, som betingades av vattenytans sänkning från nuvarande lågvattenyta + 46,0 m. till blivande lägst ifrågasatta ytan + 44,61, vilken ersättning emellertid först skulle bestämmas, sedan arbetena blivit utförda och tappningen utnyttjats, på grundval av då vunnen erfarenhet att utgå till varje strandägare med ett en gång för alla bestämt belopp, som, därest godvillig uppgörelse därom icke kunde träffas, skulle bestämmas av en skiljenämnd av tre personer, tillsatta på sätt lagen om skiljemän innehöller, med förbindelse för parterna att underkasta sig denna nämnds beslut såsom laga kraft ägande dom. Beträffande fisket föreslogs från sökanden genom kaptenen Lübeck den uppgörelse, att för en var strandägare skulle vara öppet att sist inom åtta år från det nu ifrågasatta anläggning tagits i bruk, därest han funne fisket hava därigenom tillfogats skada, påkalla tillsättandet av en nämnd, bestående av distriktets fiskeriinspektör och två med ortens förhållanden kände personer, som skulle av domhavanden utses, att för sökanden eller hans rättsinnehavare bindande verkan avgöra vilka åtgärder borde på dennes bekostnad vidtagas för fiskets förkovring eller vad ersättning som borde till strandägarne utgå för försämrat eller förstört fiske.

Samtliga tillstådesvarande sakägare förklarade på fråga sig godkänna den sålunda erbjudna förlikningen och förmälde sig jämväl kronofogden icke hava något att däremot erinra.

Då häruppå ej vidare förekom än att kronofogden begärde ersättning för sin inställelse enligt resereglementet och kaptenen Asplund såsom Rättens sakkunnige 28 kronor för rese- och handtlangningskostnader och 200 kronor i arvode, sammanträdde Häradsrätten enskilt för överläggning till följande därpå avsåga

Dom.

Häradsrätten finner skäligen medgiva sökanden rätt att i överensstämmelse med de framlagda förslagen och därtill hörande ritningar verkställa ifrågasatt reglering av sjön Tolken samt föreslagna vattenbyggnader och kraftanläggningar i nämnda sjös utlopp och i ån Viskan på de villkor, som innehållas uti Rättens sakkunnige kaptenen Asplunds utlåtande till dagens sammanträde, därvid det tillika skall åligga sökanden eller hans rättsinnehavare att ansvara för fullgörande av de åtaganden i förhållande till strandägare vid sjön Tolken, varom förlikning denna dag inför Häradsrätten träffats och som härigenom verda med kraft av dom fastställda.

Häradsrätten uppdrager åt sitt sakkunniga biträde kaptenen Asplund att på sökandens bekostnad låta uti den i Asplunds utlåtande omförmälda, med märket T B angivna stora stenen fästa en fyrkantig järndubb, vars underkant skall utvisa höjdläget + 47,01 m. över entaget nollplan.

Sökanden har att ensam gälda kostnaderna för förrättningen, utgörande till kronofogden Almgren reseersättning enligt resereglementet från Alingsås till förrättningsstället och åter, till Rättens sakkunnige tvåhundraåtjugoåtta kronor samt till Rättens ledamöter sammanlagt etthundratrettioen kronor 50 öre.

Talan mot denna dom må efter vad fullföljas hos Kungl. Maj:ts och Rikets Göta Hovrätt.

Efter avkunnandet av domen erlade auditören Sjöholm till ordföranden sistnämnda belopp kr. 131:50.

På Häradsrättens vägnar:

Jean Braconier.

Från konceptprotokollet rätt avskrivet; betygar Borås i Borås domsogas kansli den 10 april 1928.

Ex officio:

Arne Bergenholtz.

Förste notarie.

Rätt avskrivet intyga:

H. Tribery *A. Blomberg*